

*С. І. Ковпик,
доктор філологічних
наук, професор
Криворізький державний
педагогічний університет*

ХУДОЖНЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У РОМАНІ М. ДОЧИНЦЯ «КРИНИЧАР. ДІЯРІЮШ НАЙБАГАТШОГО ЧОЛОВІКА МУКАЧЕВСЬКОЇ ДОМІНІЇ»

Ковпик С. І. **Художня інтерпретація принципів фінансової грамотності у романі М. Дочинця «Криничар. Діяріюш найбагатшого чоловіка Мукачевської домінії».**

У статті розглянуто вплив художньої інтерпретації фінансової грамотності на розвиток сюжету твору. Авторка статті спробувала визначити специфіку художньої інтерпретації грошей, їх функцій, способів їх накопичення та заощадження у творі художньої літератури. Зазначено, що письменник дуже вдало увів до тексту роману низку важливих фінансових принципів, що стосуються накопичення, збереження, позички грошей. Усі ті принципи спрямовані на те, аби змусити читача уважно поставитися до функцій, призначення грошей в житті особистості та суспільства загалом. Апелюючи до народної мудрості, письменник реанімував чимало важливих принципів фінансової грамотності.

Ключові слова: гроші, функції, накопичення, статки, художня інтерпретація.

Ковпик С. И. **Художественная интерпретация принципов финансовой грамотности в романе М. Дочинца «Криничар. Діяріюш самого богатого человека Мукачевской доминии».**

В статье рассмотрено влияние художественной интерпретации финансовой грамотности на развитие сюжета произведения. Автор статьи осуществила попытку определения специфики художественной интерпретации денег, их функций, способов их накопления и сбережения в произведении художественной литературы. Отмечается, что писатель очень удачно ввел в текст романа ряд важных финансовых принципов, касающихся накопления, сбережения, одалживания денег. Все эти принципы направлены на то, чтобы заставить читателя внимательно относиться к функциям, предназначению денег в жизни личности и общества в целом. Обращаясь к народной мудрости, писатель реанимировал много важных принципов финансовой грамотности.

Ключевые слова: деньги, функции, накопление, состояние, художественная интерпретация.

Kovpik S. Literary interpretation of financial literacy principles in the novel “The Weller. Diiraius the richest man of Mukachevo patrimony” by M. Dochynet.

The paper deals with the literary interpretation of financial literacy influences on the plot development of the fiction work. The author of this paper tried to determine the specifics of literary interpretation of money, its functions, and ways of money accumulating and saving in the works of fiction. It is noted that the writer has successfully introduced a number of important financial principles, which define the money accumulation, preservation and loan, into the text of the novel. It is made to force the reader to pay close attention to the money functions and purposes in the individual life and the society in general. Addressing to folk wisdom, the writer has resuscitated many important principles of financial literacy.

Key words: money, functions, accumulation, wealth, literary interpretation.

Актуальність дослідження. Інтерес масового реципієнта до економічних проблем, подій та явищ значно зріс, особливо за останні десятиріччя, що й зумовило культивування проблем економіки у творах художньої літератури. Тож економічний дискурс сьогодні охопив не лише сферу економіки, а й решту сфер життя суспільства, зокрема художню літературу. Економічний дискурс у межах літературного процесу можна розглядати як систему текстів художньої літератури, що поєднані однією тематикою (гроші, накопичення, способи заощадження, збагачення тощо), що виникають у процесі розвитку суспільства та є результатом реакції митця на ті чи ті суспільно-економічні процеси. Ставлення персонажів до грошей, риси заощадливості, бажання заробити гроші з метою покращення добробуту своєї родини — це далеко не всі мікротеми, яких торкалися письменники упродовж розвитку, становлення та розквіту української літератури. Отже, українські письменники так чи так, але не оминали теми грошей та їх накопичення у своїх творах.

Як відомо, сфера економічних відносин нині є однією із релевантних у формуванні та розвитку українського суспільства. Ось тому економічний дискурс як один із різновидів інституційного дискурсу заслуговує на особливу увагу дослідників у галузі літературознавства. Для економічного дискурсу характерним є функціонування таких концептів, як: «бізнес», «зиск», «прибуток», «гроші», «ринок», «виробництво», «фінанси», «торгівля». Економічний дискурс дозволяє дослідити будь-яке суспільство або окрему соціальну спільноту із своєю ієрархією цінностей, серед яких, безумовно, важливу роль відіграють поняття «гроші», «прибутки» тощо.

У 2014 році за роман «Криничар. Діяріюш найбагатшого чоловіка Мукачівської домінії» М. Дочинець став лауреатом Національної премії

України імені Тараса Шевченка. Літературознавці вже визначили, що роман М. Дочинця «Кринчар» — це роман-виховання. У назві роману сильну позицію займає саме вказівка на те, що це діаріуш, тобто щоденник найбагатшого чоловіка Мукачівської домінії. Тож назва спричиняє низку запитань: як саме розбагатів цей чоловік? Чому саме він найбагатший у Мукачівській домінії? Ці та інші питання сфокусовані навколо таких матеріальних цінностей в житті людини, як гроші. Заробляти та примножувати гроші у романі презентовано як мистецтво.

Мета статті полягає у тому, щоб дослідити специфіку художньої інтерпретації фінансової грамотності як способу урізноманітнення сюжету роману М. Дочинця «Кринчар. Діаріуш найбагатшого чоловіка Мукачівської домінії». Тож спробуємо визначити, з якою метою письменник використав указані принципи і як вони вплинули на розвиток сюжету роману.

Виклад основного матеріалу. Історія життя хлопчика-сироти у XVIII столітті розкриває читачеві потенціал дитини, яка попри усі життєві труднощі і негаразди навчилася власною працею заробляти гроші, знала їм справжню цінність. Головний персонаж Овферій, він же кринчар, з юних літ мав свою скарбничку, яку ховав у зачіпку. У ній хлопець зберігав усе, окрім грошей. Це неймовірно гнітило його, а тому він зробив свої власні глиняні гроші, що нагадували мідні. Наявність таких грошей на деякий час хлопця втішила, адже він став почувати себе більш спокійно та впевнено. За допомогою таких саморобних грошей Овферій вчився вперше у своєму житті здійснювати покупки. Перше, що він придбав, то була їжа. Адже хлопець дуже голодував, а тому радо погодився на пропозицію свого навчителя Мордка купити у нього варене яйце та яблуко.

Отже, ще з дитинства у хлопчика сформувалося особливе ставлення до грошей як до засобу, за допомогою якого можна придбати життєво важливі цінності.

Щодо Мордка, то у його характеристики привертає увагу факт, що до нього за позичкою зверталися і жебраки, і панство. Саме завдяки заощадливості цей чоловік зумів примножити свої статки. Він цінував гроші, вмів ними розпоряджатися, був обачним.

Мордко навчив кринчара бути заощадливим, передбачливим. Перші справжні гроші хлопець отримав саме від Мордка, але той їх не дав просто так, а запропонував заробити. У такий спосіб він призвичаїв кринчара до заробітків. Мордко з особливим пієтетом говорив про гроші. Цей чоловік з насолодою описував крейцер, наче той витвір мистецтва: *«Здри, як цвіте на сонці. Золото і є сльози сонця»* [1, с. 41].

А коли Мордко зронив крейцер у криницю, то Овферій згодився дістати його звідти за умови, що гроші залишаться у нього. Хлопцем керувала не жадібність, а нужденність: він купив за той крейцер дві мірки муки і «... жирував з місяць» [1, с. 44].

Описи грошей та ставлення до них персонажів урізноманітнюють розвиток сюжету роману, виконуючи характеристичні функції. Так, М. Дочинець художньо описав те, як корчмар рахує гроші: «*Корчмар брав кожен папірець двома руками і любовно перекладав до другої купи. Як та наростала, так і тиха радість росла в його драглистих очах*» [1, с. 48]. За допомогою прийому градації письменник показав, що для окремої категорії персонажів роману гроші є чи не єдиним предметом радості в їхньому одноманітному житті.

Корчмар продав маестаток і дивувався чому Мордко не торгується, а так вільно «відпускає гроші» [1, с. 49]. Відповідь Мордка — це презентація функцій грошей: «*Бо гроші, Мошку, як і ми, люблять волю. Їх неможливо давити. Відпусти птицю, вона вернеться й буде тобі співати. А захаєш надовго в кліть — змиршавіє і здогне. Так і з грошима*» [1, с. 49]. Письменник представив дві моделі людського ставлення до грошей: одна модель презентована корчмарем Мошком, якого цікавлять самі гроші, а друга модель — Мордком, якого цікавить те, скільки й чого можна купити за гроші. Мордко множить статки й у такий спосіб завойовує собі авторитет та повагу. Йому важливо не накопичувати гроші, а вкладати їх у цінності, що забезпечать йому достойне життя.

Для молодого Овферія, який опановував принципи функціонування грошей в суспільстві, чітко вибудовувалися закони торгівлі, накопичення грошей, ставлення до них людей. Хлопець почав дуже добре осмислювати призначення грошей і згодом визнав: «*Мене ж не самі гроші цікавлять, а те, що за них можна поробити. Наскільки вони слугують моему "чекану"*» [1, с. 49]. Овферію потрібні гроші, щоб реалізувати свої мрії — пізнати та відкрити щось нове.

Хлопець дуже любив базарувати, його люди поважали за те, що він швидко рахував гроші, був уважним та спостережливим. Від Мордка він уперше почув принцип заробляння грошей, суть якого полягала в тому, щоб заробити гроші тим, що любиш робити, а не тим, що вмієш.

Перший заробіток Овферія склав дев'ять талерів, які виявилися «... твердимми, як лід, і тяжкенькі, як дитячі сльози» [1, с. 124]. У такий спосіб за допомогою художніх засобів письменник підсилив значущість зароблених хлопцем грошей. Юнак уперше відчув себе

при грошах, а тому вирішив їх витратити на подарунки жінці, що йому заступила матір.

Проте, його намірам на заваді став Мордко, який дав хлопцеві кілька важливих порад щодо того, як і скільки витрачати грошей. Він пояснив Овферію по суті принципи користування грошима, що є визначальними для тих, хто прагне створити капітал, а саме:

- те, що ми даруємо, ніколи не ціниться;
- люди пожадливі до дармовини;
- відкладати з кожного заробітку не менше 10 відсотків («вагова частка»);
- заощаджувати стільки, щоб на старість почуватися спокійно.

Ці фінансові принципи спочатку юнакові здавалися дивними й неймовірними, але згодом він усвідомив їх цінність. І виявився дуже здібним учнем Мордка.

Тож Мордко продемонстрував фінансову грамотність, що допомогла не тільки йому, а ще й і його учневі досягти фінансового успіху. Овферій усвідомив, що одна відкладена монета із заробітку, то «день завтрашній». Прості способи накопичення грошей, які молодий хлопець перейняв від досвідченого навчителя, допомогли йому заощадити та зміцнити своє фінансове положення, а це додало Овферієві впевненості, зміцнило життєві позиції.

Письменник дуже вдало увів до тексту художнього твору низку важливих фінансових принципів щодо накопичення, збереження, позички грошей. Усі вони спрямовані на те, щоб змусити читача уважно ставитися до функцій, призначення грошей у житті особистості та суспільства загалом. Апелюючи до народної мудрості, письменник реанімував чимало важливих принципів фінансової грамотності, серед яких визначальними є такі:

- *«лише кожен десятий знає, як заробити гроші. Кожен сотий — що з ними робити. І, либонь, один лише на тисячу прихитряється, аби гроші робили гроші»* [1, с. 132];
- *«заробляй завтра більше, ніж нині, а позавтра ще більше!»* [1, с. 134];
- *«борги свої віддавай якомога скоріше»* [1, с. 134];
- *«не купуй те, за що не можна заплатити»* [1, с. 134].

Окрім фінансових принципів накопичення та збереження грошей, М. Дочинець акцентував увагу на низці важливих народних спостере-

жень, що стосуються не стільки самих грошей, а скільки людського ставлення до них. Усі ті спостереження мають повчальний, пізнавальний характер та є дороговказом у поведженні з грошима.

Майстерно письменник увів до сюжету роману роздуми персонажа Гречина про гроші, що можна вважати своєрідним фінансовим трактомом, завдяки якому за допомогою художніх засобів гроші перетворилися на художній образ.

Так, для їх характеристики автор використав такі епітети: *розумні, уважливі, слухняні*. Презентуючи гроші, письменник максимально наблизив їх до живих істот, як-от: *«Ніколи не говори й не думай про гроші погано, образливо. Як ти до них — так і вони до тебе. Пам'ятай, що гроші люблять людей спокійних, певних у собі, розсудливих і несуттєвих»* [1, с. 215]. Наділивши гроші майже людськими властивостями, М. Дочинець доречно вмонтував у сам розвиток сюжету беззаперечні умовиводи, які узагальнюють досвід людства щодо поведження з грошима: *«Цінуй гроші, однаково як великі, так і малі. Не переплачуй, торгуйся, не давай себе обдурювати, бо цим принижуєш гроші. Плати за крам і за роботу чесно і бери сповна своє, бо в цьому триб обороту грошей. Щоразу діставай і відкладай з обладки хоча б копійчину, щоб не ослабловати гроші. Чим швидше гроші обертаються в ділі, тим швидше прибуватимуть»* [1, с. 126].

Ось у такий спосіб письменник сформував основні принципи поведження людей із грошима та презентував цілу науку про закономірності грошового обігу.

А за допомогою художніх засобів йому вдалося створити повноцінні художні образи грошей, що наділені властивостями живих істот. На прикладі життя та діяльності головного персонажа Овферія М. Дочинець показав, як людина може досягти у своєму житті фінансового успіху, заробляючи гроші тим, що любить робити найбільше.

На нашу думку, у подальшому роман М. Дочинця «Криничар. Діярюш найбагатшого чоловіка Мукачівської домнії» може стати об'єктом дослідження в аспекті презентації різних видів ремесел, а також цей твір чекає на свого дослідника з позиції виховного ідеалу.

Список використаної літератури

1. Дочинець М. Криничар. Діярюш найбагатшого чоловіка. Мукачівської домнії: роман. Мукачево : Карпатська вежа, 2017. 328 с.